

La salamandra

Amb un cos lluent i mirada calmosa, es mou per fonts i camins després de la pluja; el color la delata i sense veu diu ben clar: val més no tastar-la!

D'entre les cinc classes de vertebrats, la dels amfibis és la que aquí, a les comarques de l'Alt Urgell, el Berguedà i la Cerdanya, presenta un nombre més baix d'espècies. Essent tan poques, pensem que convé donar-les a conèixer, si més no aquelles que per algun motiu són més conegudes pels nostres lectors o emblemàtiques d'algun ecosistema. Per això en aquest número tornem a centrar-nos en aquest grup, i ho fem per parlar de l'amfibi més vistós que tenim a les nostres contrades: la salamandra.

Aquest amfibi urodel —que té cua— rep un nom científic clavat al seu nom comú en català (*Salamandra salamandra*), que alhora també és idèntic al nom que rep en espanyol i molt semblant al que rep en altres llengües: *salamandre* en francès i *salamander* en anglès. Però *salimana* o *serpieu* en aranès.

De mida variable en funció de l'edat, les salamandres poden atènyer els 20 centímetres de llargària i un pes d'uns 40 grams. Té un aspecte general

compacte. La cua és evident, gruixuda a la base i de secció cilíndrica. La salamandra és un animaló ben petit, però carregat de raons interessants per mirar-nos-la amb molt bons ulls la propera vegada que ens la trobem anant pel bosc o travessant una carretera de muntanya.

Uns colors per cridar l'atenció. La primera cosa que crida l'atenció de la salamandra és el seu color. Hi ha persones que diuen que és negra amb taques grogues, i n'hi ha que diuen que és groga amb taques negres. L'extensió d'ambdós colors varia d'un exemplar a l'altre i sembla que també en funció de la subespècie. Per no embolicar-nos podem dir que és negra i groga, i a córrer. El que sí és clar és que aquesta combinació de colors no és casual. Aquesta mena de patró en què es combinen colors cridaners es coneix com a coloració aposemàtica, és a dir, que destaca i serveix per advertir.

Per advertir què?

Doncs que l'espècie que

la té no és bona per menjar, sinó més aviat tot el contrari. El cos de la salamandra té una mucositat alcaloide segregada per dues glàndules que la converteix en una espècie tòxica per als depredadors. Així doncs, compensa la seva lentitud motriu amb una pell urticant per a les fagines, guineus, teixons...

Un segon aspecte molt rellevant de la salamandra és la seva biologia de la reproducció. La gran majoria d'amfibis s'aparellen i ponen els ous a l'aigua. La salamandra ho fa de manera ben particular. L'aparellament es produeix a terra. Les femelles fan una gestació d'alguns mesos, de manera que les larves broten dins del seu cos. Aleshores les mares busquen bassiols, tolls i basses d'aigua neta en torrents i rierols, i hi pareixen les larves ja formades, amb les quatre potes, la cueta i brànquies externes per respirar. El color d'aquestes larves és completament fos, per tal de camuflar-se sobre la fullaraca i a les pedres del fons de l'aigua on viuen. Un tret molt característic de les larves de salamandra, i que ajuda a identificar-les respecte les d'altres urodels, és una petita taca blanca que tenen a les aixelles de les potes de davant. Durant l'etapa larvària és vulnerable als depredadors aquàtics, especialment a les larves d'espiadimonis i als peixos carnívors, com per exemple la truita.

L'alimentació de la nostra protagonista es basa en cucs de terra i llimacs. Els caça sobretot de nit o



amb poca llum –a l'alba o al vespre– que és quan es mostra més activa.

La bestiola del foc. Un animaló de color cridaner com la salamandra no podia passar desapercebut als ulls de la gent d'abans. Hi ha algunes creences associades a aquest amfibi, com per exemple la que diu que els llocs on n'hi ha són d'aigua neta que es pot beure. No cal dir que aquesta mena d'asseveracions són arriscades, i que per tant ningú –jo tampoc– les dóna per vàlides ni es fa responsable del que pugui passar si se'n fa cas cegament. Però la creença més rocambolesca és la que deia que la nostra protagonista era un animal resistent al foc. O encara més, que en naixia! La primera vegada que vaig sentir explicar aquesta història al gran herpetòleg –estudiós d'amfibis i rèptils– alturgellenc Jordi Nicolau em va sobtar molt. Es veu que hi havia gent que s'havia trobat amb la sorpresa de veure sortir una salamandra esporuguida de dins els troncs de llenya quan els posaven al foc. D'aquí la creença que les flames generaven aital bestioleta! El que passava en realitat era que, com a bon amfibi, la salamandra hiverna, i ho fa amagada entre les roques, a sota dels troncs tombats. En alguns casos també cerca recer a munteres de llenya per passar l'hivern. I ja se sap que els buscalls de llenya vella de vegades tenen forats i esquerdes. La salamandra es ficava en algun d'aquests troncs foradats, s'endormiscava i que no l'empipessin. En sentir l'escalfor de les flames que començaven a llepar la llenya, però, el pobre urodel es devia despertar d'un

esglai i devia fugir esperitat, tot causant una gran sorpresa a les persones que s'estaven a la vora del foc.

Problemes de mobilitat. Ja hem dit que de depredadors, pocs, i la salamandra només quan és petita viu a l'aigua. Però això no li estalvia tenir problemes de conservació, el principal dels quals són els atropellaments. En ser una espècie de pas lent, quan travessa carreteres la poden atropellar. I com que fa desplaçaments en massa per anar a parir o per alimentar-se, el resultat són autèntiques massacres en algunes vies de comunicació. El fet s'agreuja quan les condicions d'humitat són altes, com per exemple les nits de pluja de principi de tardor. Recordo un exemple colpidor d'aquesta trista combinació. Era un matí del mes d'octubre, i el lloc la carretera de Castellbò al refugi de la Basseta.

Un dels perills més grans per a la salamandra és l'atropellament a les carreteres.



La nit abans havia plogut bé i la carretera fumejava de la mullena nocturna. Entre el poble esmentat i l'estació de Sant Joan de l'Erm vaig comptar més de 20 salamandres atropellades. Quan vaig adonar-me del que aquella nit i matinada havia passat, vaig alentir molt la velocitat per no ser jo també el botxí de més individus. En vaig trobar una de viva, palplantada al mig de l'asfalt. Vaig parar i la vaig portar a l'altre costat de la carretera, tot confiant que no giraria cua i se'n tornaria a la línia de mort d'on l'havia enretirat.

Hi ha països com Suïssa on en algunes carreteres hi ha el senyal de trànsit de precaució per pas d'amfibis sobre l'asfalt. Per evitar atropellaments massius, instal·len unes xarxes a les vores i els fan passos soterrats perquè puguin travessar les carreteres sense por de ser esclafats.